

ความเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็น “เมือง” ของสังคมชนบท : กระบวนการ เคลื่อนไปสู่ “ประชาธิปไตย”

The Transformation from Rural to Urban :
the Movement Towards Democracy

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ | Attachak Sattayanurak

บทความสังเคราะห์เรื่อง “ความเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็น “เมือง” ของสังคมชนบท : กระบวนการเคลื่อนไปสู่ประชาธิปไตย” (Democratization) มีจุดประสงค์เพื่อที่จะทำให้เข้าใจความเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ความเป็น “เมือง” ชัดเจนขึ้น เพราะความเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็น “เมือง” นั้น ได้มีความหมายสัมพันธ์กว้างขวางมากกว่าการเปลี่ยนแปลงชีวิตผู้คนให้บริโภคนิยมเหมือนคนเมือง หรือมิติทางวัฒนธรรมทั่วไป แต่หากมีความหมายลึกกลงไปสู่การปรับเปลี่ยนจินตนาการของผู้คนในมิติความสัมพันธ์กับรัฐในฐานะพลเมืองรวมถึงการจัดการสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจลักษณะใหม่กับระบบเศรษฐกิจของสังคม การกล่าวถึงเพียงแค่ว่าความเป็น “เมือง” โดยไม่มีส่วนขยายเชื่อมต่อกับมิติอื่น ๆ ในสังคมจึงอาจจะไม่สื่อสารได้อย่างชัดเจนนัก

บทสังเคราะห์นี้เขียนขึ้นจากวิทยานิพนธ์ 2 เรื่อง ได้แก่ “การเมืองเรื่องการเลือกตั้งบนวิถีความเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบท (ปี พ.ศ. 2520 - 2554) : กรณีศึกษา ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย” ของนายปฐมพงษ์ มโนหาญ¹ และ “ความเปลี่ยนแปลงในชนบทภาคเหนือ : ศึกษาการจัดการสมบัติชุมชนของ “ชุมชน” และ “หย่อมบ้าน” อำเภอ

¹ วิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้รับรางวัลชมเชยจากการประกวดวิทยานิพนธ์ที่สร้างความรู้ใหม่เกี่ยวกับคนจนของมูลนิธิธิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ ปี พ.ศ. 2556

แม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2500 – 2550” ของนายอนุภาพ นุ่นสง² ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทสังเคราะห์นี้แบ่งออกเป็นสามประเด็น ได้แก่ การทบทวนความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงใน “ชนบท” การศึกษาประวัติศาสตร์ของสังคม “ท้องถิ่น” และบทสังเคราะห์ ความหมายของวิทยานิพนธ์ทั้งสองเล่ม

การทบทวนความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงใน “ชนบท”

ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยทวีความซับซ้อนในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นทาง เศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม กรอบความเข้าใจที่เคยเข้าใจสังคมไทยมานานไม่สามารถที่จะสืบทอดพลังในการอธิบายได้อย่างเดิมต่อไป ความไม่เข้าใจความเปลี่ยนแปลงในสังคมจึงได้นำมาสู่ความขัดแย้งและปัญหาทางสังคมหลากหลายมากขึ้นตามไปด้วย

หากพิจารณาถึงสภาวะของสังคมโดยรวมในวันนี้ กล่าวได้ว่าสังคมตกอยู่ในสภาวะที่มีการเคลื่อนย้ายทางสังคมสูงมาก (Social High Mobility) ซึ่งการเคลื่อนย้ายทางสังคมที่สูงมากขึ้นนี้เกิดขึ้นในสังคมที่รู้ไม่เท่าทันความเปลี่ยนแปลงจึงก่อให้เกิดความตึงเครียดที่สูง (High Tension) มากขึ้นตามไปด้วย พร้อมกันนั้น ในสังคมที่อยู่ในสภาวะเช่นนี้ก่อให้เกิดกลายเป็นสังคมที่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจต่าง ๆ สูง (High on Emotion)

ทุกสังคมในโลกนี้ล้วนแล้วแต่ต้องเผชิญหน้ากับจังหวะของความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สำคัญเช่นนี้ด้วยกันทั้งสิ้น โดยทั่วไปแล้วแต่ละสังคมก็จะต้องใช้เวลาในการปรับตัวและปรับระเบียบของสังคมให้สอดคล้องเหมาะสมไปกับความเปลี่ยนแปลง ซึ่งการปรับตัวของสังคมเพื่อให้ดำรงอยู่ร่วมกันต่อไปได้ในแต่ละสังคมนั้นใช้เวลายาวนานแตกต่างกันไป บางสังคมที่เงื่อนไขหนักหน่วงเกินว่าจะสามารถปรับตัวได้อันเกิดสงครามกลางเมืองนองเลือดยืดเยื้อยาวนาน

ด้วยเหตุความเปลี่ยนแปลงอันนำมาซึ่งความขัดแย้งหลายมิติและหลายระดับของสังคมไทย ความตื่นตระหนกและความตระหนักในพลังของความเปลี่ยนแปลงได้ทำให้คนหลายกลุ่มในสังคมไทยพยายามที่จะเข้าใจต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นให้มากขึ้น กล่าวได้ว่าการเกิดขึ้นและขยายตัวของความปรารถนาที่จะเข้าใจความเปลี่ยนแปลงสังคมที่เกิดขึ้นนี้เป็นส่วน

² วิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้รับการพิจารณาพิมพ์เป็นหนังสือเล่ม สนับสนุนการพิมพ์โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) พ.ศ. 2556

สำคัญของศักยภาพสังคมไทยที่จะส่งผลให้การปรับตัวของสังคมไทยน่าจะเป็นไปได้เร็วและมีประสิทธิภาพมากกว่าสังคมอื่นบางสังคม

แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความปรารถนาที่จะเข้าใจความเปลี่ยนแปลงทำให้มีการศึกษาค้นคว้าสังคมไทยเพิ่มมากขึ้น แต่การศึกษาเท่าที่ผ่านมายังไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจเบื้องลึกของสังคมไทยได้ชัดเจนมากนัก เพราะจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจทั้งในสวนโครงสร้างของสังคมที่เปลี่ยนแปลงและตัวบุคคลที่ได้เข้ามามีส่วนผลักดันความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างด้วย ความเปลี่ยนแปลงทั้งหลายทุกมิติได้ปรากฏในระดับของการเมืองอย่างชัดเจน

จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าในปริณทลการเมืองไทยไม่มีคนกลุ่มใดสามารถครอบงำอำนาจทางการเมืองไว้ในมืออย่างเด็ดขาดอีกต่อไป แต่คนหลากหลายกลุ่มได้เข้ามามีส่วนในการต่อสู้และต่อรองทางการเมืองโดยแสดงออกในหลากหลายรูปแบบ ซึ่งด้านหนึ่งแม้ว่าจะเป็นภาพสะท้อนว่าสังคมไทยมีความหลากหลายและกระจายอำนาจมากขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่ง แม้ว่าสังคมไทยกำลังเรียกร้องให้เคลื่อนไปสู่กระบวนการประชาธิปไตย แต่กระบวนการเปลี่ยนไปสู่ระบอบประชาธิปไตยของไทยกลับเต็มไปด้วยปัญหาและความขัดแย้งนานปีการระบอบประชาธิปไตยของไทยจึงยังไม่เข้มแข็งและยังไม่มีเสถียรภาพเท่าที่ควร

การหาทางออกให้แก่กระบวนการไปสู่ประชาธิปไตยนั้นจำเป็นต้องมีความรู้อย่างชัดเจนว่าสังคมไทยโดยรวมเปลี่ยนแปลงอย่างไร มีความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะใด มีเงื่อนไขแวดล้อมหรือบริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง และบริบทเหล่านั้นส่งผลต่อการคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของประชาธิปไตยอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา³ เพื่อที่จะเข้าใจได้ว่าปัจจุบันการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย มีปัญหาอย่างไรบ้าง ความเข้าใจที่ชัดเจนในเรื่องความเปลี่ยนแปลงที่สลับซับซ้อนเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการผลักดันระบอบการเมืองของไทยให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้นในอนาคต

³ กล่าวได้ว่าทศวรรษ 2520 ปรากฏการเคลื่อนไหวเพื่อ “ประชาธิปไตย” จำนวนมากในสังคมไทย เช่น เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ (คนจนและคนที่เคลื่อนย้ายจากชนบทเป็นกำลังหลัก ไม่ใช่คนชั้นกลางเพียงกลุ่มเดียวอย่างที่เข้าใจกัน) และการเคลื่อนไหวร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2540 เป็นต้น

คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยดำรงชีวิตโดยมีความสัมพันธ์อยู่กับพื้นที่ “ชนบท” ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง กระบวนการเคลื่อนเข้าสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยจึงสัมพันธ์กับคนในพื้นที่ “ชนบท” อย่างลึกซึ้ง แต่การศึกษาความเปลี่ยนแปลงของ “ชนบท” ที่สัมพันธ์กับกระบวนการเคลื่อนเข้าสู่ความเป็นประชาธิปไตย (Democratization) กลับมีไม่มากนัก แม้ว่าในช่วงหลังความขัดแย้งทางการเมืองที่รุนแรงที่เกิดขึ้นใน พ.ศ. 2552 และ พ.ศ. 2553 จะทำให้เห็นกวีวิชาการสนใจที่จะอธิบายคนกลุ่มใหม่ในสังคมเพิ่มมากขึ้น แต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะทำความเข้าใจพลวัตหรือความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจในทุกมิติที่ส่งผลต่อการจัดตั้งทางสังคมในรูปลักษณะใหม่ ๆ และจินตนาการหรือความคาดหวังของคนกลุ่มต่าง ๆ ที่มีต่อรัฐและสังคม รวมทั้งความคาดหวังของคนกลุ่มใหม่ในชนบทของสังคมไทย

การศึกษาเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม “ชนบท” และการเคลื่อนเข้าสู่ประชาธิปไตยใน “ชนบท” เป็นเรื่องสำคัญ เพราะคนในชนบทและ / หรือคนที่ยังมีความสัมพันธ์ลักษณะใดลักษณะหนึ่งกับพื้นที่ “ชนบท” นี้ เป็นคนส่วนใหญ่ในประเทศ และระบอบประชาธิปไตยจะก้าวหน้าอย่างเข้มแข็งเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับการณ์อำนาจต่อรองทางการเมืองของคนในชนบท ทั้งโดยผ่านกลไกเชิงสถาบันการเมืองและโดยผ่านการเคลื่อนไหวในลักษณะอื่น ๆ ในกรอบของนิติรัฐ และบนฐานของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมการเมืองไทยที่เต็มไปด้วยความหลากหลายซับซ้อน

โดยส่วนใหญ่การศึกษาเกี่ยวกับประชาธิปไตยในสังคมไทย มักจะเน้นไปที่การเมืองในส่วนกลางและให้ความสำคัญแก่ชนชั้นกลางในเมือง แม้จะงานเขียนของเอนก เหล่าธรรมทัศน์ เรื่อง **สองนคราประชาธิปไตย** ซึ่งศึกษาภาคชนบทด้วย แต่ก็มองจากมุมที่เห็นว่าคนในชนบทเป็นปัญหาของระบอบประชาธิปไตยไทย ส่วนใหญ่ของการศึกษาประชาธิปไตยในชนบทมักจะเป็นการศึกษาเชิงพลวัตกรรมศาสตร์ที่วนเวียนอยู่กับพลวัตกรรมการซื้อเสียงกับทัศนคติเกี่ยวกับประชาธิปไตย ซึ่งไม่ช่วยให้เข้าใจความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีผลต่อระบอบประชาธิปไตยของไทยอย่างรอบด้าน

กล่าวได้ว่าการศึกษาเกี่ยวกับประชาธิปไตยในสังคมไทยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในลักษณะที่มีพื้นฐานความคิดในทำนองที่ว่า ระบอบประชาธิปไตยเป็นระเบียบการเมืองชุดหนึ่งที่มีลักษณะคงที่และเป็นอุดมคติที่สูงส่งตั้งมาอยู่แล้ว เป็นพันธกิจของผู้รัฐที่จะถ่ายทอด

กำหนดและต้องหาทางเปลี่ยนแปลงคนที่ยังไม่รู้ไม่เข้าใจในอุดมคติสูงส่งของประชาธิปไตย ให้เกิดความรู้ความเข้าใจและมีพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสมในทางการเมืองและในความสัมพันธ์ทางสังคมแบบประชาธิปไตย⁴ ซึ่งพื้นฐานทางความคิดเช่นนี้ก็จะส่งผลทำให้การศึกษาเกี่ยวกับประชาธิปไตยในสังคมไทยไม่นำไปสู่ความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริงในสังคม เพราะมักจะมองเห็นบางส่วนเสียของพฤติกรรมของคนในชนบทที่ไม่สอดคล้องกับอุดมคติประชาธิปไตย เช่น การขายเสียง แล้วเน้นให้แก่ไขปรับเปลี่ยนแปลงในส่วนเสียดังกล่าวนั้น โดยไม่เข้าใจบริบททางสังคมที่มีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของชาวบ้าน

แม้ว่านักมานุษยวิทยาจะได้ศึกษาการเคลื่อนไหวเพื่อต่อสู้ / ต่อรองกับอำนาจรัฐและอำนาจทุนของคนชนบทในหลากหลายด้าน เช่น การปกป้องรักษาป่าชุมชน การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์เพื่อปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การต่อสู้เมื่อเกิดนโยบายหรือโครงการของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อชาวบ้าน ฯลฯ แต่ก็เป็นการศึกษาเกี่ยวกับชาวบ้านพื้นที่ขนาดเล็ก ที่ยังไม่ช่วยให้เข้าใจภาพรวมของความเปลี่ยนแปลงในชนบททั่วประเทศ

กล่าวได้ว่า การอธิบายชนบทไทยเพิ่งจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างชัดเจนในทศวรรษ 2550 เมื่อเกิดความขัดแย้งทางการเมืองในลักษณะใหม่ที่คนใน “ชนบท” จำนวนมากได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังและกว้างขวาง จนกลายเป็นแรงผลักดันอย่างสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดความกระหายใคร่รู้ที่จะอธิบายที่มาและการจัดตั้งทางสังคมการเมืองของกลุ่มนี้ ทศวรรษ 2550 จึงเป็นจุดเริ่มต้นของความเปลี่ยนแปลงในการศึกษา “ชนบท” ไทยอย่างมีนัยสำคัญโดยเฉพาะทางด้านการเมือง

ด้วยเหตุที่ความขัดแย้งทางการเมืองที่คน “ชนบท” ได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังและกว้างขวางดังกล่าวนี้ ได้กระแทกอย่างรุนแรงกับภาพคนใน “ชนบท” แบบเดิมในการรับรู้ของนักวิชาการ จึงทำให้เกิดความต้องการอย่างเฉพาะเจาะจงที่จะเข้าใจคนชนบทอย่างรอบด้าน ส่งผลให้การศึกษาความเปลี่ยนแปลงในชนบทมักจะพุ่งเป้าไปเน้นที่คุณลักษณะของกลุ่ม “คนเสื้อแดง” มากกว่าที่จะทำความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่ทำให้เกิด “คนเสื้อแดง” ขึ้นมา

⁴ Michael Kelly Connors, *Democracy and National Identity in Thailand*, Chiangmai : Silkworm Book. 2007 pp. 7 - 15.

ในช่วงแรก ๆ การวิเคราะห์และอธิบายคุณลักษณะของกลุ่ม “คนเสื้อแดง” ของนักวิชาการ เน้นไปที่การหาคำตอบว่าใครคือ “คนเสื้อแดง” ที่เรียกร้องต้องการระบอบประชาธิปไตย ซึ่งการวิเคราะห์และอธิบายในแง่นี้อาจแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเน้นที่ลักษณะร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวบ้านที่เป็น “คนเสื้อแดง” ซึ่งเห็นได้ชัดจากคำจำกัดความหรือคำที่คิดขึ้นมาเพื่อใช้เรียกคนเสื้อแดง เช่น “ชาวนารายได้ปานกลาง” โดย Andrew Walker⁵ “ชาวนาผู้รู้โลกกว้าง” โดย Charles Keyes⁶ “คนชั้นกลางระดับล่าง” โดย นิธิ เอียวศรีวงศ์⁷ “พลังสีแดง : การจัดตั้งของภาคการผลิตไม่เป็นทางการ” โดย อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์⁸ และ “คนกึ่งเมืองกึ่งชนบท” โดย นฤมล ทัพจุมพล และ ดันแคน แมคคาโก้⁹

⁵ Andrew Walker, “Thailand’s Farmers have Stood Up”, Wall Street Journal, 19 May 2010. ประโยคที่เน้นได้แก่ “The rural population in Thailand can now be described as a “middle - income peasantry” in which subsistence rice farming, commercial agriculture and extensive off - farm employment is combined to produce levels of household income and consumption unthinkable a few decades ago”.

⁶ Charles Keyes, “A Romance of the Rural Middle Class : Interview with Professor Charles F. Keyes ” www.trendsoutheast.org ประโยคที่เน้น ได้แก่ “In a way, the rural cosmopolitan that I wrote about is not middle class. In all countries in Asia, you have a significant increase in educational level. So the rural people or peoples living in the rural communities have that much more education. Some of those people, who live in the rural areas, have gone on into education to move out of rural societies. They have become upwardly mobile, instead of physically mobile. They have got important distinctions. They are people from the rural areas who have become upwardly mobile and the indigenous who have become physically mobile.”

⁷ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “การปรับระบบการเมือง” ตอนที่ 1 - 4 [http : //www.nidambe11.net / ekonomiz / 2008q3 / 2008august25p8. htm](http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2008q3/2008august25p8.htm) ประโยคที่เน้นคนชั้นกลางระดับล่างสุดกลายเป็นประชากรส่วนใหญ่ของชนบทไทยส่วนใหญ่มีรายได้จากงานจ้างและธุรกิจเล็ก ๆ น้อย ๆ แม้มีรายได้มากกว่าคนจนแต่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจเกี่ยวโยงกันกับนโยบายของรัฐบาลมากกว่าการพึ่งพาธรรมชาติและความสัมพันธ์ที่ดีทางสังคมอย่างที่เคยเป็นมาในอดีตในขณะเดียวกัน วิถีชีวิตของคนชั้นกลางทำให้ได้รับข่าวสารข้อมูลมากขึ้น

⁸ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, “พลังสีแดง : การจัดตั้งของภาคการผลิตไม่เป็นทางการ” ตอนที่ 1 - 3 [www.prachatai.com / node / 28647v](http://www.prachatai.com/node/28647v)

⁹ Narumon Thabchumpon and Mccargo Doncan, “Urbanized Villagers in the 2010 Thai Redshirt Protests”, Asian Survey, Vol. 51, No 6 (November / December 2011).

นักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งจะเน้นความหลากหลายข้ามชนชั้นของ “คนเสื้อแดง” หรือไม่ได้มองว่าเป็นกลุ่มคนที่มีลักษณะร่วมกันในเชิงประสบการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ การศึกษาของปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี เรื่อง “พัฒนาการจิตสำนึกและขบวนการทางการเมืองของชาวเสื้อแดงในจังหวัดเชียงใหม่”¹⁰ และวัฒนา สุกัณศีล เรื่อง “จากการเมืองของรากหญ้าสู่ประชาธิปไตย 100 %”¹¹ นักวิชาการกลุ่มนี้พยายามวิเคราะห์ว่า “คนเสื้อแดง” ประกอบขึ้นด้วยคนต่างฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม หรือประกอบด้วยคนหลากหลายกลุ่มหลากหลายชนชั้น มิใช่เป็นกลุ่ม “คนยากจน” แต่อย่างใด และคุณลักษณะสำคัญของคนเสื้อแดงก็คือความสำนึกในความสำคัญของประชาธิปไตย ซึ่งเห็นได้จากกรอออกมาเคลื่อนไหวภายหลังเหตุการณ์รัฐประหารใน พ.ศ. 2549

แม้ว่าการศึกษาที่เน้นการมองหาคุณลักษณะของกลุ่มคนในชนบทที่ถูกเรียกว่ากลุ่ม “คนเสื้อแดง” จะมีประโยชน์ในแง่ที่ทำให้มองเห็นกลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองว่าประกอบด้วยคนกลุ่มใดบ้าง และอะไรเป็นสาเหตุเฉพาะหน้าหรือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนเหล่านี้ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมือง หากแต่การมุ่งค้นหาคำตอบในเรื่องเช่นนี้ กลับทำให้ขาดการวิเคราะห์บริบทของความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของพื้นที่ “ชนบท” ที่มีผลต่อความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของสังคมชนบท และทำให้คนชนบทเข้ามาเกี่ยวข้องกับเมืองอย่างเข้มข้น

การศึกษาในระยะหลังได้พยายามที่จะอุดช่องว่างที่มีอยู่ในคำอธิบายของนักวิชาการทั้งสองกลุ่มดังกล่าวข้างต้น ที่สำคัญได้แก่ การศึกษาของธเนศ อาภรณ์สุวรรณ และคณะ “เรื่องโครงสร้างอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน”¹² การศึกษาของอภิชาติ สถิตนิรามัย และคณะ

¹⁰ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, “พัฒนาการจิตสำนึกและขบวนการทางการเมืองของชาวเสื้อแดงในจังหวัดเชียงใหม่” [www.prachatai.com / node / 36827](http://www.prachatai.com/node/36827) โดยปิ่นแก้ว เสนอประเด็นสำคัญในแง่ที่คนเสื้อแดงมีลักษณะของสมาชิกในขบวนการที่ “ข้ามชนชั้น” มีอัตลักษณ์ร่วมกันคือ “ความเป็นแดง / ความเป็นไพร่” ปิ่นแก้ว อภิปรายด้วยว่า การอธิบายการรวมตัวของคนเสื้อแดงแบบสำนักคิดเศรษฐกิจกำหนด จะไม่ช่วยให้เข้าใจว่า ความคิดทางการเมืองของชาวบ้านเปลี่ยนไปอย่างไร

¹¹ วัฒนา สุกัณศีล, จากการเมืองของรากหญ้าสู่ประชาธิปไตย 100 %, เอกสารประกอบการประชุมเสนอผลงานวิจัยการสำรวจประชาธิปไตยหมู่บ้านในเขตจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน

¹² ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, พงษ์พันธ์ อุทยานนท์, อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, พงศย ภาณุวิไล, โครงการวิจัยเรื่อง โครงสร้างอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน, เสนอต่อสำนักงานกิจการยุติธรรมในฐานะเลขานุการ, คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.) เมษายน 2555.

เรื่อง “ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย”¹³ และการศึกษาของสมชัย ภัทรธนานันท์ เรื่อง “การเมืองของสังคมหลังขบวนการ : เจ็อนไขการก่อตัวของคนเสื้อแดงในอีสาน”¹⁴

การศึกษาทั้งสามเรื่องพยายามอธิบายบริบทของความเปลี่ยนแปลงในชนบทเพื่อจะชี้ให้เห็นว่ามีความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ชนบทไทยและชนบทอีสาน แต่ทั้งสามเรื่องไม่ได้วิเคราะห์และอธิบายพลวัตที่สลับซับซ้อนของพื้นที่ชนบทอย่างเพียงพอ ทั้งนี้ก็เพราะว่าเป้าหมายของการศึกษาเรื่อง “โครงสร้างอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน” นั้น มุ่งไปที่การอธิบายการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สัมพันธ์กับโครงสร้างอำนาจรัฐ ในขณะที่งานเขียนเรื่อง “ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย” มุ่งวิเคราะห์ฐานะทางเศรษฐกิจของคนเสื้อแดง เพื่อชี้ให้เห็นว่าคนเสื้อแดงเป็น “ชนชั้นกลางระดับล่าง” แต่ไม่ใช่กลุ่มคนที่ยากจนที่สุด และคนส่วนใหญ่ในกลุ่มคนเสื้อแดงไม่ได้คิดว่าตนเองยากจน หากแต่มีความไม่มั่นคงในชีวิตที่ทำให้สิ้นชอชนนโยบายประชานิยม (โดยไม่ได้อธิบายว่าเหตุใดกลุ่มคนที่ยากจนที่สุดจึงไม่เป็นคนเสื้อแดง) และงานเขียนเรื่อง “การเมืองของสังคมหลังขบวนการ : เจ็อนไขการก่อตัวของคนเสื้อแดงในอีสาน” มุ่งแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรในภาคอีสานประสบปัญหาในการทำมาหากินและยากจนกว่าคนในภาคอื่น ๆ แต่มีวิถีชีวิตใกล้เคียงกับคนในเมือง โดยเฉพาะการบริโภคสินค้าและบริการและการเข้าถึงสื่อใหม่ ๆ และยังวิเคราะห์ด้วยว่าในอดีตคนอีสานก็เคยเคลื่อนไหวทางการเมืองมาแล้ว (แต่ไม่ได้วิเคราะห์เนื้อหาของสื่อที่คนเสื้อแดงอีสานเข้าถึง และมีได้วิเคราะห์ประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนอีสานในอดีตว่าเป็นอย่างไร ตลอดจนขาดการอธิบายว่าการจัดตั้ง (Organization) เพื่อออกมาเคลื่อนไหวในฐานะคนเสื้อแดงเกิดขึ้นได้อย่างไร)

ถึงแม้ว่าการศึกษาทั้งในช่วงแรกและช่วงหลังที่กล่าวมา จะมีส่วนสำคัญในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนในชนบทในนามของคนเสื้อสีแดง แต่ก็ยังคงขาดการศึกษาความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ “ชนบท” อย่างรอบด้าน และมีได้มอง

¹³ อภิชาติ สถิตนิรมัย, นิติ ภควัฒร์พันธุ์, ยุกติ มุกดาวิจิตร. โครงการวิจัยเรื่อง ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย ทุนสนับสนุนโดยแผนงานสร้างเสริมนโยบายสาธารณะที่ดี (นสอ.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส). ตุลาคม 2555.

¹⁴ สมชัย ภัทรธนานันท์, อัญชลี มณีโรจน์ (แปล), การเมืองของสังคมหลังขบวนการ : เจ็อนไขการก่อตัวของคนเสื้อแดงในภาคอีสาน. ในฟ้าเดียวกัน, ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2555. บทความนี้เขียนในการรับทุน research fellow ที่ศูนย์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยเกียวโต. (กุมภาพันธ์ - กรกฎาคม 2553)

ในเชิงเปรียบเทียบหลาย ๆ พื้นที่ เช่น สมัชชาคนจนในภาคอีสาน ชาวประมงพื้นบ้านและชาวบ้านหินกรูด - บ่อนอกในภาคใต้ ส่วนใหญ่ก็มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างยากจน สามารถเข้าถึงสื่อสมัยใหม่ และเคยเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐมายาวนาน แต่เหตุใดคนเหล่านี้จึงไม่เป็นคนเสื้อแดง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคออิบายที่มีมาแล้วยังไม่เพียงพอที่จะช่วยให้เข้าใจคนชนบทในแต่ละท้องถิ่น รวมทั้งคนเสื้อแดงในทุกภูมิภาค ขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงบริบทเฉพาะของคนแต่ละกลุ่ม เพื่อจะสามารถตอบได้ว่าทำไมคนในพื้นที่ชนบทแห่งเดียวกันจึงใส่เสื้อสีที่แตกต่างกัน

ประการสำคัญ การศึกษาที่ผ่านมามุ่งพิจารณาการเคลื่อนไหวของชาวชนบทที่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับชาติเป็นหลัก เป็นการพิจารณาจากมุมมองของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับปัจเจกชน (Political Movement) อันเป็นการวางกรอบความคิดไว้ว่าระบอบประชาธิปไตยเป็นเสมือนเครื่องมือในการสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกัน ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงการศึกษาความเปลี่ยนแปลงในระดับพื้นที่ “ชนบท” ให้ละเอียดชัดเจนมากขึ้น เพื่อให้ได้ชุดความรู้ที่มีน้ำหนักมากพอที่จะทำให้คนในสังคมเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น

ความจำเป็นที่จะต้องทำให้คนในสังคมไทยเข้าใจซึ่งกันและกันให้มากขึ้น ก็เพราะสังคมไทยถูกทำให้จำกัดกรอบการอธิบายความเปลี่ยนแปลงของชนบทไทยไว้เพียงแค่ภาพโรแมนติกของชนบทไทยที่แม้ว่ายากจนทางด้านวัตถุแต่ก็งดงามทางด้านจิตใจ อันนับเนื่องมาตั้งแต่การเกิดขึ้นของชนบทไทยในการรับรู้ของชนชั้นนำในช่วงแรกของการเปลี่ยนรูปรัฐในช่วงรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์มีสองภาพซ้อนทับกันอยู่ กล่าวคือ ภาพชนบทที่ถูกสร้างขึ้นมาเป็นภาพของความป่าเถื่อนและ “ไร้ความศิวิไลซ์” ขณะเดียวกันในความป่าเถื่อนนั้นก็กลับแฝงไว้ด้วยความมีน้ำใจเยี่ยงชาวบ้านไทย

ความหมายของ “สังคมเมือง - สังคมชนบท” ที่เกิดขึ้นในช่วงยุคสมัยของการพัฒนาได้ทำให้เกิดการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างเมืองกับชนบทโดยยังรักษาคุณลักษณะของชนบทไว้อยู่¹⁵ การอธิบายสังคมชนบทว่าเป็นสังคมที่ชาวบ้านนั้น “โง่ จน เจ็บ” ที่ต้องได้รับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ แต่ความโง่นั้นเป็นเพราะความเชื่อที่ยังคงต้องรักษาเอาไว้ด้วย

¹⁵ กระบวนการเกิดชุดความคิดในเรื่อง “เมือง” กับ “ชนบท” ในโลกตะวันตก ดูได้จาก Raymond Williams, *The Country and The City*, New York : Oxford University Press, 1975.

การรับรู้และยกระดับปัญหาของสังคมชนบทไทยจึงไปไม่พ้นกรอบความคิดเดิมที่วางเอาไว้ ขบวนการนักศึกษาในช่วงต้นทศวรรษ 2510 ที่เดินออกจากมหาวิทยาลัยไปสู่ชนบทในนามของ “อาสาพัฒนาชนบท” ก็อยู่ในกรอบความคิดและความรู้สึกเดียวกันจนกระทั่งการรับรู้ปัญหาชนบทนั้นมาากเกินกว่าที่กรอบความคิดที่อธิบายชนบทนั้นจะรองรับได้ จึงทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการอธิบายชนบทของขบวนการนักศึกษา หรืออาจจะกล่าวได้ว่า การค้นพบ “คนจน” ในชนบทของขบวนการนักศึกษาได้ทำให้เกิดการแปรเปลี่ยนทางการเมืองจนนำมาสู่การสร้างขบวนการ “สามประสาน” เพื่อแก้ไขปัญหาคความทุกข์ยากของชาวชนบทในช่วง 2516 - 2519

ภายหลังจากที่ขบวนการนักศึกษาล้มเหลวในการแก้ไขปัญหชนบทด้วยการใช้กำลังแล้ว การปรับเปลี่ยนการรับรู้และปฏิบัติการทางสังคมของความรู้เกี่ยวกับชนบทที่เกิดขึ้นต้นทศวรรษ 2530 ได้เกิดสำนักคิดที่เรียกกันภายหลังว่า “สำนักวัฒนธรรมชุมชน” ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มกันของนักวิชาการ นักพัฒนาเอกชนและผู้นำชาวบ้านในต่าง ๆ

การรวมกลุ่มของสำนักคิดวัฒนธรรมชุมชนเกิดขึ้นจากความปรารถนาที่จะแก้ไขปัญหาคความยากจนของชาวบ้าน โดยเน้นให้แสวงหาคำตอบจากหมู่บ้านกลุ่มสำนักคิดนี้ค่อย ๆ สร้างปฏิบัติการทางสังคมที่สำคัญด้วยการจัดตั้งชาวบ้านให้เข้ามามีความคิดร่วมแก้ปัญหาของตนเอง

ปฏิบัติการของสำนักคิดวัฒนธรรมชุมชนได้ก่อให้เกิดการสร้างพลังทางความรู้ที่สำคัญหลายประการ ประการแรก ได้ทำให้เกิดรากฐานของการรวมกลุ่มชาวบ้านบนพื้นฐานของการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน ดังจะเห็นได้จากการเคลื่อนไหวของชาวบ้านในทุกห้วงแห่งของประเทศไทยเรียกร้องสิทธิการจัดการทรัพยากรด้วย “สิทธิชุมชน” จนสามารถบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเมื่อถูกบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญครั้งหนึ่งแล้วย่อมหมายความว่าไม่มีทางที่จะลบความคิดนี้อีกต่อไป

ประการที่สอง ได้ทำให้เกิดการประดิษฐ์สร้างและวางตำแหน่งแห่งที่ของ “พลังทางภูมิปัญญา” ของชาวบ้านในสังคม ดังจะเห็นได้จากการเกิดคำของ “ปราชญ์ชาวบ้าน” “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ฯลฯ ซึ่งได้ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงการรับรู้ชาวบ้านได้ในหลายมิติ

ประการที่สาม ได้ทำให้เกิดเครือข่ายของชาวบ้านที่เคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้อง “สิทธิชุมชน” อย่างกว้างขวาง การสร้างเครือข่ายของชาวบ้านถือได้ว่าเป็นการเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงของชาวบ้านเองในการต่อรองทางการเมือง

การขยายตัวของความรู้และปฏิบัติการของสำนักคิดวัฒนธรรมชุมชนเป็นไปอย่างกว้างขวาง จนทำให้การตัดสินใจทางการเมืองหลายครั้งจำเป็นต้องมีการทบทวนเพราะกลุ่มชาวบ้านไม่ยินยอม เช่น การสร้างเขื่อนในหลายพื้นที่รวมทั้งได้เกิดการสร้างความรู้บนกรอบวิธีเช่นนี้อย่างกว้างขวาง

แม้ว่าสำนักคิดวัฒนธรรมชุมชนจะมีคุณูปการต่อสังคมไทยในหลายด้าน แต่สาระสำคัญของสำนักคิดวัฒนธรรมชุมชนนี้กลับเป็นเครื่องกีดขวางการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ที่จะเท่าทันความเปลี่ยนแปลงในชนบทเพราะกรอบความคิดของสำนักคิดนี้มุ่งเน้นที่ว่าทำอย่างไรให้ชาวบ้านรักษา “มรดกเก่า” หรือ “มรดกชุมชน” เอาไว้ให้มากที่สุด ดังนั้นการเคลื่อนไหวทางความรู้และปฏิบัติการทั้งหมดจึงเป็นการมุ่งแสวงหาสิ่งที่ยังคงดำรงอยู่โดยไม่ได้พิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงของชุมชนชาวบ้านอย่างถ่องแท้

การมุ่งเน้นอยู่เฉพาะที่ “มรดกเก่า” ที่ดำรงอยู่โดยเชื่อว่านั่นคือสาระสำคัญของชุมชนชาวบ้าน ได้ทำให้เกิดการสร้างความรู้อีกมากมายที่มีลักษณะ “คงที่” และยกระดับขึ้นมาเป็นสาระสำคัญเพียงหนึ่งเดียวซึ่งได้ทำให้เกิดการขยายภาพของชาวบ้านส่วนน้อยในชุมชนให้กลายเป็นภาพตัวแทนของชุมชนทั้งหมด โดยที่ไม่ได้ทำความเข้าใจบริบทของการธำรงรักษา “มรดกเก่า” ว่าเกิดขึ้นในเงื่อนไขความจำเป็นอย่างไรหากแต่สรุปเอาก่อนแล้วว่าการรักษา “มรดกเก่า” คือชีวิตจิตใจของชาวบ้าน การสร้างความรู้ของสำนักคิดวัฒนธรรมชุมชนจึงมีลักษณะของการหยิบเอาชาวบ้านส่วนน้อยมาอธิบายชุมชนชาวบ้านทั้งหมด

แม้ว่าการเคลื่อนไหวของสำนักคิดวัฒนธรรมชุมชนจะเป็นการดึงชาวบ้านเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองในความหมายของอำนาจในการจัดสรรทรัพยากรระดับชาติ แต่ก็มักจะหลีกเลี่ยงประเด็นการเมืองเรื่องการเลือกตั้งทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ โดยไม่พยายามเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเนื่องจากเกรงว่าจะเป็นการทำให้เกิดฝักฝ่ายอันเป็นผลเสียต่อการทำงานของตนเองและความไม่พยายามเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับนี้นำมาซึ่งความไม่สนใจศึกษาว่าระบบการเมืองการเลือกตั้งได้สร้างและนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ชุมชนอย่างไรดังนั้นก็ส่งผลให้ความรู้วัฒนธรรมชุมชนจึงขาดวัน จนในที่สุดก็ตอบปัญหาการเคลื่อนไหวทางการเมืองในระดับชาติไม่ได้ จึงไม่น่าแปลกใจที่นักพัฒนาเอกชนจำนวนไม่น้อยเข้าร่วมกับกลุ่มการเมืองของชนชั้นนำที่มีทัศนคติดูถูกชาวบ้านในการซื้อสิทธิขายเสียง อันแตกต่างไปจากความคิดที่เน้นความเคารพต่อภูมิปัญญาชาวบ้าน

ในการศึกษาความเปลี่ยนแปลงในชนบทนี้ จำเป็นต้องทำความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงอย่างซับซ้อนและรวดเร็วของชนบทในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ชนบทมีอย่างกว้างขวาง จนไม่สามารถจะตอบได้ด้วยชุดความรู้มาตรฐานหรือด้วยมโนทัศน์ (Concept) ต่าง ๆ ที่มีมาแต่เดิมอีกต่อไป ไม่ว่าจะเป็นมโนทัศน์ “สังคมชานานา” มโนทัศน์ “สังคมชนบท” หรือมโนทัศน์ “วัฒนธรรมชุมชน” จำเป็นจะต้องเก็บรวบรวมข้อมูลใหม่เพื่อวิเคราะห์สังคมชนบทจากการพิจารณาบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงอย่างละเอียดอ่อน แล้วเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างความเปลี่ยนแปลงของบริบทดังกล่าวนี้กับความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างความรู้สึกรีกคิดของชาวบ้าน ที่ทำให้ชาวบ้านออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองในหลายลักษณะเพื่อเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ไม่ว่าจะเป็นการเมืองท้องถิ่น การเมืองภาคประชาชน ตลอดจนการจัดระบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจใหม่

กล่าวได้ว่า ความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน มีปัจจัยสำคัญคือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชนบททั่วประเทศ ซึ่งเป็นความเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางในทุกมิติที่มีความสัมพันธ์กับสังคมเศรษฐกิจและการเมืองทุกระดับของประเทศไทย การปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจให้ตอบสนองต่อการเข้าถึงทรัพยากรทั้งหลายที่จำเป็นต่อชีวิตชาวบ้านหรือให้มีความเป็นธรรมมากขึ้นด้วยการปฏิรูปการเมืองในความหมายกว้างเท่านั้นที่จะช่วยลดความขัดแย้งลงได้ และการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือการปฏิรูปการเมืองนี้จะต้องดำเนินไปได้จริงและดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นอย่างยิ่งที่สังคมไทยจะต้องสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้นเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงในชนบทอันสัมพันธ์เชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งกับความก้าวหน้าของประชาธิปไตยทั้งในชนบทและในประเทศไทยโดยรวม เพื่อจะสามารถจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เหมาะสมแก่ความต้องการและความจำเป็นของชนทุกกลุ่มในสังคมไทยอย่างมีประสิทธิภาพที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

การศึกษาประวัติศาสตร์ของสังคม “ท้องถิ่น”

ความเปลี่ยนแปลงในการศึกษาประวัติศาสตร์เกิดขึ้นเป็นนิจสิน ไม่มีความรู้ประวัติศาสตร์ใดที่คงที่ไม่เปลี่ยนแปลงได้ เพราะประวัติศาสตร์ไม่ได้ตอบปัญหาให้แก่ “อดีต” อย่างที่มักจะเข้าใจกัน หากแต่ประวัติศาสตร์เป็นการตอบปัญหาให้แก่ปัจจุบันกาลนั้น ๆ จึง

กล่าวกันว่าประวัติศาสตร์จึงมีหน้าที่ทางสังคมแก่สังคมปัจจุบันเสมอมา¹⁶

การศึกษาประวัติศาสตร์จึงแปรเปลี่ยนมาโดยตลอด ความหลากหลายในแนวพินิจการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ก่อกำเนิดขึ้นมาในช่วงหลังนี้ ก็เพราะความตระหนักที่ว่าพลังที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคมนั้นไม่ได้มีเพียงพลังหนึ่งเดียวอย่างที่เคยเข้าใจกันมาดังจะเห็นได้ว่า พัฒนาการการศึกษาประวัติศาสตร์คลี่คลายมาจากการศึกษาประวัติศาสตร์การเมือง (เพราะยุคสมัยหนึ่งมองเห็นว่าการเมืองเป็นหัวใจของความเปลี่ยนแปลง) ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์สังคม ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญา รวมไปถึงประวัติศาสตร์หลังสมัยใหม่พร้อมไปกับความเปลี่ยนแปลงแนวพินิจในการทำความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของ “อดีต” นักประวัติศาสตร์จำนวนมากก็ได้เลือกหยิบใช้ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์มาช่วยจัดระบบความสัมพันธ์ของข้อมูลในประวัติศาสตร์ให้เป็นที่เข้าใจได้มากขึ้น แต่การใช้ทฤษฎีสังคมศาสตร์ของนักประวัติศาสตร์ก็แตกต่างไปจากการใช้ของนักสังคมศาสตร์โดยทั่วไปใน ส่วนที่นักประวัติศาสตร์ใช้ทฤษฎีสังคมศาสตร์อย่างยืดหยุ่นและผสมผสานในฐานะที่เป็นเสมือน “แว่นตา” มองหาสายสัมพันธ์ของข้อมูลปลีก ๆ ในประวัติศาสตร์

ความเปลี่ยนแปลงแนวพินิจและการใช้ทฤษฎีสังคมศาสตร์ในการศึกษาประวัติศาสตร์ได้ทำให้เกิดความก้าวหน้าในการสร้างพลังการอธิบายความเปลี่ยนแปลงในประวัติศาสตร์ได้สูงมากขึ้น กล่าวได้ว่าพัฒนาการความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคมรอบตัว มนุษย์กับธรรมชาติทั้งหมด ในมิติของเวลาและพื้นที่ที่ถือว่าเป็นหัวใจของวิชาประวัติศาสตร์นั้นก้าวหน้ามากขึ้นในสังคมไทย¹⁷

ข้อเสนอที่สำคัญประการหนึ่งของนักประวัติศาสตร์ ได้แก่ การสร้างแนวพินิจในการศึกษาประวัติศาสตร์ของสังคม (History of Society)¹⁸ ซึ่งได้แสดงแนวคิดการศึกษาประวัติศาสตร์ให้ก้าวทันการศึกษาประวัติศาสตร์สังคม (Social History) ที่มองความเปลี่ยนแปลง

¹⁶ E.J. Hobsbawm, “The Social function of the Past : Some questions” www.past.oxfordjournals.org.

¹⁷ นักประวัติศาสตร์ที่มีคุณูปการต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในช่วงห้าสิบปีหลังนี้ ได้แก่ อาจารย์ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ผลงานของท่านได้ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงวิธีคิดทางประวัติศาสตร์ในสังคมไทยอย่างมาก

¹⁸ E.J. Hobsbawm, “ From Social History To History of Society” . On History, London : Abacus, 1998

ประวัติศาสตร์จากพลังทางด้านสังคมมาสู่การพิจารณาปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทั้งหลายในประวัติศาสตร์เพื่อที่จะเข้าใจประวัติศาสตร์ทั้งหมดของสังคม

แนวพินิจการศึกษาประวัติศาสตร์ของสังคมไม่ได้หมายความถึงการศึกษาศังคมทั้งหมด หากแต่เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ที่เน้นให้เห็นปฏิสัมพันธ์ทุกเงื่อนไขทุกด้านของพื้นที่ที่ศึกษา แม้ว่าจะเป็นส่วนท้องถิ่นหนึ่งในสังคมใหญ่ก็ตาม เพราะการศึกษาให้เห็นปฏิสัมพันธ์ของทุกมิติในพื้นที่ท้องถิ่นก็จะทำให้เห็นทั้งสังคมของสังคมท้องถิ่นนั้น ๆ หากนำแนวพินิจในการศึกษาประวัติศาสตร์ของสังคมมาสู่การศึกษาความเปลี่ยนแปลงของ “ชนบท” ไทย ก็น่าจะมีผลทำให้เกิดการสร้างความรู้ในความเปลี่ยนแปลง “ชนบท” ได้ชัดเจนกว่าการศึกษาที่ผ่านมา

การพิจารณาความเปลี่ยนแปลง “ชนบท” อย่างเป็นทางการประวัติศาสตร์ของสังคมจะต้องพิจารณาปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างและผู้ปฏิบัติการ (Structure and Agency) อย่างสมดุลให้มากที่สุด เพราะไม่มีปฏิบัติการใด ๆ เกิดและดำรงอยู่ในสุญญากาศและขณะเดียวกันก็ไม่มีโครงสร้างใด ๆ กำหนดมนุษย์ได้ทุกอย่าง คนทั้งหมดได้สร้างปฏิบัติการของตนอย่างสร้างสรรค์ภายใต้เงื่อนไขของโครงสร้างแต่มีได้หมายความว่าเขากำหนดโดยโครงสร้างอย่างตายตัว

การพิจารณาปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโครงสร้างเช่นนี้จึงนำมาสู่การกำหนดจังหวะเวลา / ยุคสมัยของความเปลี่ยนแปลง (Periodization) ที่ไม่เหมือนกัน เพราะแต่ละจังหวะเวลา / ยุคของความเปลี่ยนแปลงย่อมสะท้อนถึงพลังของมนุษย์ที่เข้าไปเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหรือระบบความสัมพันธ์ทั้งหมดของมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติรอบตัว

แม้ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในสังคมไทยจะขยายตัวอย่างมากในช่วงทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา แต่การศึกษาประวัติท้องถิ่นก็ยังมักที่จะกำกับเวลาของความเปลี่ยนแปลงในท้องถิ่นด้วยเวลาของรัฐหรืออำนาจส่วนกลาง ซึ่งแน่นอนว่าหากกำกับความเปลี่ยนแปลงในท้องถิ่นด้วยเวลาของรัฐหรืออำนาจรัฐส่วนกลางก็ย่อมทำให้ไม่สามารถที่จะมองเห็นความเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นได้ ขณะเดียวกันการกำกับเวลาความเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ได้แฝงไว้ด้วยความคิดว่าอำนาจรัฐจากส่วนกลางเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่

ทำให้เกิดระบบระเบียบขึ้นจากความโกลาหล / วุ่นวาย / ไร้ระเบียบที่ดำรงอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งไม่ได้แตกต่างไปจากการมองประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจาก “เสากระโดงเรือ” ของผู้ล่าอาณานิคม¹⁹

การศึกษาความเปลี่ยนแปลงใน “ชนบท” ไทยในวันนี้จึงเรียกร้องการศึกษาที่เป็นประวัติศาสตร์ของสังคมมากขึ้น และควรที่จะศึกษาอย่างเปรียบเทียบในแง่มุมที่หลากหลายมากขึ้น เพราะจะทำให้มองเห็นและเข้าใจความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ชัดเจนขึ้น ขณะเดียวกันก็จำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบริบทของสังคมท้องถิ่นเอง เป็นสำคัญ

การศึกษาความเปลี่ยนแปลง ความเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็น “เมือง” ของสังคมชนบท ในที่นี้จึงไม่ใช่เพียงแค่การพิจารณาเพียงรูปแบบของชีวิตผู้คนในชนบทที่เปลี่ยนแปลงไปเท่านั้น แต่ต้องพิจารณาปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคมกับ “สังคมเมือง” และปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ ในชนบทที่ได้ปรับเปลี่ยนตนเองรับ / เข้ากับพลังต่าง ๆ ที่เข้ามามีอิทธิพลต่อระบบความคิดและปฏิบัติการในชีวิตทุกรูปแบบและทุกมิติ ซึ่งส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของ “ชนบท” เกิดขึ้นอย่างไพศาลและลึกซึ้ง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเมืองและชนบทได้ทำให้เส้นแยกความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบทนั้นสลายลงไป พร้อมกับได้สร้างพื้นที่ “ชนบท” ขึ้นมาอีกรูปแบบหนึ่งที่แตกต่างไปจากเดิม

ความเปลี่ยนแปลงของ “ชนบท” ที่เคลื่อนเข้าสู่ความเป็นเมือง (Urbaness) จึงไม่ใช่เพียงแค่การเลียนแบบวิถีชีวิตของคนในเมืองหรือการนำประสบการณ์ที่เคยใช้ชีวิตในเขตเมืองมาประยุกต์ใช้ในชนบทเท่านั้น หากแต่เป็นความเปลี่ยนแปลงที่รากฐานของการดำรงชีวิตทีเดียว

บทสังเคราะห์ความหมายของวิทยานิพนธ์ทั้งสองเล่ม

วิทยานิพนธ์ของอานูภาพ นุ่มสง เรื่อง “ความเปลี่ยนแปลงในชนบทภาคเหนือ : ศึกษาการจัดการสมมติชุมชนของ “ชุมชน” และ “หย่อมบ้าน” อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2500 – 2550” ได้ศึกษาความเปลี่ยนแปลงที่พื้นฐานของการจัดตั้งทางสังคม

¹⁹ ผู้เขียนได้รับความคิดมาจากการพูดคุยกับอาจารย์ณัฐพงศ์ สุกุลเสียว ขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย

โดยพิจารณาที่ความเปลี่ยนแปลงของระบอบทรัพย์สินในชนบทภาคเหนือ ภายใต้บริบทต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงสถานภาพและความหมายของชุมชนชนบท รวมถึงการเปลี่ยน ตำแหน่งแห่งที่ (Position) ในสังคมไทย จะชี้ให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนเข้าสู่ความเป็นเมืองมากขึ้น ซึ่งการปรับเปลี่ยนนี้ได้ส่งผลกระทบต่อการจัดตั้งกลุ่มทางสังคมและการเมืองพร้อมกันไปด้วย

อนุภาพได้ชี้ให้เห็นว่าในความเป็นจริงของประวัติศาสตร์สังคมของชุมชนชาวบ้านใน “ชุมชน” ขนาดใหญ่กับชาวบ้านในหน่วยของ “หย่อมบ้าน” ซึ่งมีขนาดเล็กจะมีความแตกต่างกัน ทั้งลักษณะทางกายภาพที่ “ชุมชน” มีลักษณะเป็นนามธรรม ไม่ยึดติดกับขอบเขตพื้นที่ มีจำนวนสมาชิกที่หลากหลายและมีจำนวนไม่แน่นอน ทำให้ระบบความสัมพันธ์ภายในเป็นไปอย่างไม่แน่นอนเท่ากับความสัมพันธ์ภายใน “หย่อมบ้าน” อันมีผลทำให้พลังในการกำกับและจัดการดูแลสมบัติชุมชนใหญ่มีความแตกต่างไปจากชาวบ้านในหน่วยของ “หย่อมบ้าน” ที่มีขนาดเล็ก มีอาณาเขต และจำนวนสมาชิกที่แน่นอน มีระบบความสัมพันธ์ภายในที่เหนียวแน่น ทำให้พลังในการกำกับ จัดการดูแลสมบัติชุมชนเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพมากกว่า

นอกจากนี้ ยังมีความแตกต่างด้านอื่น ๆ อาทิ สายใยความสัมพันธ์ที่ใช้เป็นกลไกในการจัดการสมบัติชุมชนระหว่าง “ชุมชน” ขนาดใหญ่ และ “หย่อมบ้าน” ที่มีความแตกต่างกัน ระบบอุปถัมภ์ระหว่าง “ชุมชน” ขนาดใหญ่ และ “หย่อมบ้าน” ที่แตกต่างกัน รวมทั้งเมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลงภายใต้การขยายตัวของการผลิตเพื่อขายก็ได้ทำให้การให้คุณค่าและความหมายในสมบัติชุมชนระหว่าง “ชุมชน” ขนาดใหญ่กับ “หย่อมบ้าน” มีความแตกต่างไปด้วย บางพื้นที่ชาวบ้านยินยอมให้สมบัติชุมชนเปลี่ยนไปเป็นสมบัติส่วนตัวเพื่อผลประโยชน์บางอย่าง ขณะที่บางพื้นที่ชาวบ้านผลักดันให้สมบัติส่วนตัวกลายเป็นสมบัติชุมชนเพื่อผลประโยชน์บางอย่าง และบางพื้นที่ชาวบ้านได้รู้พื้นที่สมบัติชุมชนที่สูญหายไปให้ฟื้นคืนมาใหม่เพื่อผลประโยชน์บางอย่าง เป็นต้น ความแตกต่างเหล่านี้เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้สถานภาพและความหมาย รวมทั้งระบบความสัมพันธ์ของชาวบ้านในหน่วยของชุมชนขนาดใหญ่กับหย่อมบ้านขนาดเล็กต่อการจัดการสมบัติชุมชนมีความแตกต่างกัน

ความเข้าใจในเรื่องนี้มีความสำคัญในการที่จะทำให้เข้าใจ “สาระ” ของชุมชนที่แปรเปลี่ยนตลอดเวลา เพราะความเข้าใจว่า “ชุมชน” เป็นหนึ่งเดียวกันส่งผลให้เกิดความเชื่อที่ว่า “สมบัติชุมชน” ก็เป็น “สมบัติร่วมกัน” ในชุมชนอย่างกว้างขวาง มักเหมารวมว่าชาวบ้านหน่วยย่อย ๆ ที่เล็กกว่าชุมชนอย่าง “หย่อมบ้าน” นั้นมีสำนึก ความเชื่อ และศักยภาพในการจัดการสมบัติชุมชนสอดคล้องและเป็นเนื้อเดียวกันทั้งชุมชนใหญ่ แม้ในงานศึกษาของอรอดจักษ์ สัตยานุรักษ์ ที่ศึกษาเรื่องความเปลี่ยนแปลงของระบอบทรัพย์สินในภาคเหนือ²⁰ ซึ่งต้องการอธิบายความเปลี่ยนแปลงและปฏิสัมพันธ์ระหว่างระบอบทรัพย์สินสี่ระบอบ อันได้แก่ ระบอบทรัพย์สินของรัฐ (State Property Regime) ระบอบทรัพย์สินส่วนบุคคล (Private Property Regime) ระบอบทรัพย์สินของชุมชน (Community Property Regime) และระบอบทรัพย์สินแบบเปิด (Open Access Property Regime) เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลงและการสูญสลายไปของความเป็นชุมชน ก็ยังมองชุมชนเป็นหน่วยใหญ่หน่วยเดียว โดยละเลยการพิจารณาระบบความสัมพันธ์ของหน่วยย่อย ๆ ที่มีสถานะเป็นหย่อมบ้าน

อานภาพได้ศึกษาความสัมพันธ์ซับซ้อนของความเปลี่ยนแปลงในชนบทภาคเหนือ ผ่านการจัดการสมบัติชุมชนของ “ชุมชน” และ “หย่อมบ้าน” ช่วง พ.ศ. 2500 - 2550 โดยเลือกพื้นที่บ้านถวน หมู่ที่ 10 ตำบลบ้านทับ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์ ปกาเกอญอ เป็นพื้นที่ศึกษา และแบ่งเนื้อหาเพื่อการอธิบายเป็น 3 ยุค คือ ยุคชุมชนแม่แจ่มก่อนยุคสมัยใหม่ (2500 - 2520) ยุคการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของเครือข่ายชุมชนแม่แจ่ม (2520 - 2540) และยุคชุมชนแม่แจ่มในลักษณะใหม่ (2540 - 2550) โดยอธิบายให้เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจากการเปลี่ยนระบบการผลิตแบบยังชีพไปเป็นการผลิตเชิงพาณิชย์อย่างเข้มข้น รวมทั้งการสถาปนาอำนาจรัฐเหนือพื้นที่ โดยเฉพาะการประกาศเขตป่าอนุรักษ์ในช่วงเวลาดังกล่าวได้เปลี่ยนระบบความสัมพันธ์ในชนบทอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง ซึ่งจากระบบความสัมพันธ์

²⁰ ดูรายละเอียดใน อรอดจักษ์ สัตยานุรักษ์, ระบอบทรัพย์สินในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย, ในประวัติศาสตร์ความคิดไทยกับแนวคิดชุมชน, สถาบันไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548. และ Attachak Sattayanurak, Property Regime in Rural Northern Thailand. Doctoral Thesis, Graduate School of Economics. Nagoya University. 2004.

ที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสถานภาพ ความหมายของสมบัติชุมชนตามไปด้วย

ความเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นสามารถมองผ่านการจัดการสมบัติชุมชนของชาวบ้าน จากเดิมที่ชาวบ้านหลาย ๆ หย่อมบ้านจัดระบบความสัมพันธ์โดยรวมกลุ่มเป็นชุมชนขนาดใหญ่เพื่อทะลุทะลวงข้อจำกัดในการดำเนินชีวิต ทั้งด้านทรัพยากร แรงงาน ฯลฯ ด้วยการสถาปนาสมบัติชุมชนขึ้นมา เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ ตลอดจนพิธีกรรม ฯลฯ ซึ่งคนในชุมชนจะจัดการ รักษาและใช้ประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้สมบัติชุมชนเหล่านี้ยังทำหน้าที่ร้อยรัดความสัมพันธ์ของชาวบ้านในชุมชนให้แน่นแฟ้นอีกด้วย

ต่อมาเมื่อความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการขยายอำนาจรัฐธรรมาภิบาลเข้าสู่ชนบท ทำให้การผลิตแบบยังชีพถูกแทนที่ด้วยการผลิตเชิงพาณิชย์ ใช้ทุนอย่างเข้มข้น ทั้งมีที่ดิน เครื่องจักร แรงงาน และการปฏิสัมพันธ์กับตลาดอย่างแน่นแฟ้น รูปแบบการผลิตเป็นไปในเชิงปัจเจกมากขึ้น ขณะที่การขยายอำนาจรัฐผ่านการประกาศพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทำให้ชาวบ้านในชุมชนไม่สามารถแสวงหาที่ดินได้อย่างอิสระ การปรับตัวของพวกเขาคือการยึดครองที่ดินที่เป็นสมบัติชุมชนมาเป็นสมบัติส่วนตัวเพื่อใช้เป็นปัจจัยการผลิต ดังนั้นเมื่อสมบัติชุมชนระดับใหญ่ที่ทำหน้าที่ร้อยรัดความสัมพันธ์ของคนในชุมชนถูกทำลายลงทำให้ไร้พลังเกาะเกี่ยวกันภายใน ในที่สุดความเป็นชุมชนในปัจจุบันไม่มีอีกต่อไป

อาณาเขตได้ค้นพบลำดับเวลาของความเปลี่ยนแปลงในการพังทลายหรือล่มสลายของสมบัติชุมชนไว้อย่างน่าสนใจ โดยอาณาเขตได้ศึกษาในรายละเอียดแล้วพบว่า ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีผลทำให้สมบัติชุมชนในระดับชุมชนพังทลายลงก่อนเพราะเป็นหน่วยความสัมพันธ์ขนาดใหญ่ มีสมาชิกที่หลากหลาย มีอาณาเขตที่ไม่แน่นอนทำให้ระบบการควบคุมหละหลวมจึงถูกชาวบ้านยึดครองเป็นสมบัติส่วนตัวเป็นอันดับแรก ขณะที่สมบัติชุมชนระดับหย่อมบ้านได้พังทลายลงทีหลังเพราะเป็นหน่วยความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ขนาดเล็ก มีจำนวนสมาชิกและอาณาเขตที่แน่นอน ทำให้ระบบการควบคุมมีความเข้มข้นมากกว่าในระดับชุมชน

อาณาเขตยังได้พบอีกว่าความหมายของสมบัติชุมชนมิได้หยุดนิ่ง สามารถเปลี่ยนแปลงไปมาได้ อย่างในอดีตชาวบ้านมีข้อจำกัดในการดำเนินชีวิตต้องพึ่งพาทรัพยากรรอบตัวจึงต้องให้ความหมายกับสมบัติชุมชนที่เป็นแหล่งหล่อเลี้ยงชีวิต ทว่าจากความ

เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจชาวบ้านสะสมทุนจนเลื่อนชนชั้นได้ ปัจจัยในการดำเนินชีวิตย้ายตำแหน่งจากทรัพยากรรอบตัวไปอยู่ที่ระบบตลาด สมบัติชุมชนจึงถูกเปลี่ยนความหมายจากแหล่งหล่อเลี้ยงชีวิตไปเป็นปัจจัยการผลิตแทน

เช่นเดียวกับสถานภาพของสมบัติชุมชนที่สามารถเปลี่ยนแปลงสถานภาพไปมาได้ จากเดิมที่เป็นสมบัติชุมชน แต่จากการสถาปนาอำนาจเหนือพื้นที่ของรัฐทำให้สมบัติชุมชนเหล่านั้นเปลี่ยนสถานภาพไปเป็นสมบัติของรัฐ ครั้นเมื่อมีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสมบัติชุมชนรวมทั้งสมบัติของรัฐเหล่านั้นก็พร้อมจะเปลี่ยนสถานภาพมาเป็นสมบัติส่วนตัวได้ทุกเมื่อ

อย่างไรก็ตาม แม้มีความพยายามรื้อฟื้นระบบความสัมพันธ์ขึ้นมาใหม่ด้วยการรวมตัวเป็นเครือข่ายขนาดใหญ่เพื่อนำเสนอภาพลักษณ์การผิวกำลังของคนในชุมชน ซึ่งสาธารณชนมักเข้าใจว่าเป็นการดำเนินการภายใต้ความเป็นชุมชนแม่แจ่มที่ยังมีระบบความสัมพันธ์ภายในที่เหนียวแน่นเช่นในอดีต แต่แท้จริงแล้วผลจากการไร้แรงเกาะเกี่ยวภายในชุมชนทำให้เครือข่ายลักษณะใหม่นี้ดำเนินการกันเฉพาะตัวแทนของหย่อมบ้านเท่านั้นที่สานตัวเป็นชุมชนอย่างหลวม ๆ เพียงแต่เน้นการเคลื่อนไหวหรือการสื่อสารกับสาธารณะตัวแทนหย่อมบ้านเหล่านั้นเลือกที่จะใช้ภาพแทนตัวเองว่า “ชุมชนแม่แจ่ม” เพื่อสร้างอำนาจต่อรองที่สูงขึ้นกับสาธารณะในการจัดการสมบัติชุมชนเท่านั้นเอง

ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สร้างความเป็นเมืองขึ้นมาในชนบทได้แก่ การปรับเปลี่ยนระบอบของทรัพย์สิน (Regime of Property) จากเดิมที่สังคมชนบทมีระบอบทรัพย์สินที่สัมพันธ์กันอยู่ 4 ระบอบ ได้แก่ ระบอบทรัพย์สินของชุมชน (Community property regime) ระบอบทรัพย์สินของรัฐ (State property regime) ระบอบทรัพย์สินของกึ่งเอกชน (Quasi - Private property regime) และระบอบทรัพย์สินแบบเปิด (Open Access) มาสู่การขยายตัวของระบอบทรัพย์สินเอกชนเต็มรูปแบบ (Private property regime)

ความเปลี่ยนแปลงมาสู่ระบอบทรัพย์สินเอกชน (Private property regime) ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะการขยายตัวของอำนาจรัฐในการรับรองสิทธิเอกชน หากแต่เกิดจากการปรับตัวของชาวบ้านในการเข้าสู่การผลิตสมัยใหม่ซึ่งเป็นการปรับตัวที่วางอยู่บนรากฐานทางวัฒนธรรมเดิมและระบอบทรัพย์สินแบบเดิม

พร้อมไปกับการเปลี่ยนแปลงระบอบทฤษฎีสัน การรวมกลุ่มทางสังคมของชาวบ้านก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย กลุ่มทางสังคมลักษณะเดิมที่สัมพันธ์อยู่กับการจัดการระบอบทฤษฎีสัน กึ่งชุมชนก็เริ่มเสื่อมสลายลงไป กลุ่มทางสังคมลักษณะใหม่ได้กำเนิดขึ้นมา ที่สำคัญ กลุ่มทางสังคมลักษณะใหม่ที่กำลังเกิดขึ้นมานี้ได้ผูกพันเข้ากับการเมืองระบอบประชาธิปไตยได้แน่นแฟ้นมากขึ้น

การศึกษาของปฐมพงศ์ มะโนหาญ เรื่อง “การเมืองเรื่องการเลือกตั้งบนวิถีความเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบท (ปี พ.ศ. 2520 - 2540) : กรณีศึกษา ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย” ได้อธิบายเสริมต่อในประเด็นความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่สัมพันธ์อยู่กับการเกิดกลุ่มทางสังคมกลุ่มใหม่และได้มีส่วนอย่างสำคัญในการทำให้เกิดความสัมพันธ์กับการเมืองมากขึ้น

ปฐมพงศ์ ได้มองว่าการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยไม่ได้ดำรงอยู่อย่างแยกขาดออกจากชีวิตทางสังคมเศรษฐกิจของผู้ออกเสียงเลือกตั้ง กระบวนการเคลื่อนไหวไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยนั้น (Democratization) เป็นกระบวนการทางสังคมที่จะค่อย ๆ ผนวกรวมเอาชีวิตทางสังคมเศรษฐกิจของพลเมืองเข้าไปกับการตัดสินใจทางการเมืองของรัฐบาล โดยที่พลเมืองจะมีสิทธิในการกำหนดนโยบายของรัฐบาลให้เอื้อต่อชีวิตทางสังคมเศรษฐกิจการเมืองของเขาได้มากขึ้นเรื่อย ๆ ผ่านทางการออกเสียงเลือกตั้ง ซึ่งการจะเข้าใจกระบวนการเคลื่อนไหวไปสู่ประชาธิปไตยเช่นนี้ ก็ต้องเข้าใจในความเปลี่ยนแปลงของชีวิตทางสังคมเศรษฐกิจของผู้ออกเสียงเลือกตั้งมากกว่าการมองเพียงประเด็นผลของการเลือกตั้งเท่านั้น

การศึกษาการเมืองเรื่องการเลือกตั้งนี้จึงจะอธิบายให้เห็นว่าการศึกษารื่องการเลือกตั้งจำเป็นที่จะต้องศึกษาความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคมประกอบด้วย โดยการศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจะทำให้เห็นว่าเศรษฐกิจของพื้นที่ชนบทนั้นมีความเปลี่ยนแปลงอย่างมีพลวัตและเกิดความเปลี่ยนแปลงที่ไพศาลและลึกซึ้งในช่วงปัจจุบัน ชนบทไม่ใช่พื้นที่และสังคมชาวนาที่มีแต่เพียงแค่ภาคการเกษตรที่ล่าหลังเท่านั้น

ปฐมพงศ์ได้แบ่งการศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของหมู่บ้านป่าสักไก่อเป็น 3 ยุค ได้แก่ ยุคแรกเป็นยุคเศรษฐกิจชาวนาปีพ.ศ. 2500 - 2510 ยุคที่ 2 คือ ยุคเปลี่ยนผ่านทางเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2510 - 2530 และยุคสุดท้ายคือยุคเศรษฐกิจนอกระบบปี พ.ศ. 2530 - 2554 โดยอธิบายให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจที่เปลี่ยน

สังคมเศรษฐกิจแบบชวานามาสู่การทำงานนอกภาคเกษตรเพิ่มขึ้นแต่ยังไม่ใช่เป็นรายได้
หลักรายการขยายตัวของกรเข้าสู่การผลิต “สมัยใหม่” แต่เป็นการผลิตในระบบเศรษฐกิจ
นอกระบบนั้น ทำให้มองเห็นว่าในพื้นที่ชนบทมีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างลึกซึ้ง
และไพศาล

แต่ปฐมพงศ์เห็นว่าการศึกษาเพียงด้านความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจนั้นไม่
เพียงพอต่อการทำความเข้าใจในความเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง จึงได้มองต่อไปว่าเมื่อ
ระบบเศรษฐกิจมีความเปลี่ยนแปลงก็ได้ส่งผลกระทบต่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์
ทางสังคมของชาวบ้านในพื้นที่หมู่บ้านป่าสักไก่อ่างไพศาลและลึกซึ้งเช่นกัน จากเดิมที่
ความสัมพันธ์ทางสังคมของชาวบ้านอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์แบบสังคมชวานาที่มีเครือข่าย
จารีตเป็นแกนหลัก

ต่อมาความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจก็ได้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบ
ความสัมพันธ์ทางสังคมของชาวบ้าน ซึ่งรูปแบบความสัมพันธ์ทั้งแนวตั้งและแนวนอนต่างก็
มีเงื่อนไขทางเวลาที่ให้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่ารูปแบบความสัมพันธ์ในระบบ
อุปถัมภ์เป็นเพียงรูปแบบความสัมพันธ์หนึ่งที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น เช่นรูปแบบ
ความสัมพันธ์แนวตั้งในเครือข่ายจารีตที่มีผู้นำตามธรรมชาติเป็นจุดยอดสุดของเครือข่ายก็อยู่
ในช่วงปี พ.ศ. 2455 - 2510 แต่เมื่อเศรษฐกิจเปลี่ยน เครือข่ายนายทุนอุปถัมภ์ที่มีนายทุนเป็น
จุดยอดสุดของเครือข่ายก็เข้ามามีบทบาทตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 แต่เมื่อเครือข่ายการเงินนอก
ระบบของชาวบ้านขยายตัวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 ความสำคัญของเครือข่ายนายทุนอุปถัมภ์ก็ลด
ความสำคัญลง แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์รูปแบบระบบอุปถัมภ์ไม่ใช่รูปแบบความสัมพันธ์ที่
เป็นตัวเชื่อมโยงชาวบ้านเข้าด้วยกันตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันหรือเป็นความสัมพันธ์รูปแบบหลัก
ของชาวบ้านอย่างไม่เปลี่ยนแปลง

ความเปลี่ยนแปลงของการจัดตั้งทางสังคมที่เกิดขึ้นนี้เองได้ส่งผลอย่างชัดเจนต่อ
การเมืองเรื่องการเลือกตั้งของชาวบ้าน ปฐมพงศ์ได้ชี้ให้เห็นได้ว่าท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง
ที่เกิดขึ้นได้ทำให้ชุมชนชนบทเกิดกระบวนการเคลื่อนไปสู่ประชาธิปไตย โดยผ่าน
การเลือกตั้งทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติเริ่มขึ้นอย่างเข้มข้นและต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี
พ.ศ. 2518 เพราะชาวบ้านก็ได้เข้ามามีส่วนร่วมกำหนดการขับเคลื่อนทางการเมืองนี้ผ่าน
การเลือกตั้งอย่างจริงจังด้วย แม้ว่าในช่วงเวลาก่อนหน้านี้ ชาวบ้านแสดงออกทาง

การเมืองคล้ายกับว่าจะเป็นผู้เลือก “เฉื่อยชา” ทางการเมือง (Passive voter) ที่เลือกคนตามที ผู้ใหญ่หรือผู้อุปถัมภ์บอกให้เลือก แต่การเลือกตั้งหลัง ปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา การเมืองเรื่อง การเลือกตั้งก็เริ่มเปลี่ยนแปลงชัดเจนมากขึ้น

ปฐมพงษ์ได้เห็นว่า การแสดงออกที่คล้ายว่าเป็นพวก “เฉื่อยชา” ทางการเมือง (Passive voter) ก็เพราะบริบททางเศรษฐกิจและบริบทความสัมพันธ์ของชาวบ้านเป็นแบบ หนึ่งซึ่งพวกเขาเห็นว่าวิถีชีวิตของพวกเขายังไม่สัมพันธ์กับการเมืองใด ๆ จนต้องเข้าร่วม ขบวนการทางการเมืองอันจะแสดงว่าเป็นพวก “ตื่นตัว” ทางการเมือง (Active voter) ขณะเดียวกันการเลือกคนของผู้ใหญ่หรือผู้อุปถัมภ์กลับทำให้ชาวบ้านได้รับส่วนแบ่งทรัพยากร จากผู้ใหญ่หรือผู้อุปถัมภ์ได้ดีขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย แต่เมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านเครือข่าย ความสัมพันธ์ทางสังคมที่หลุดพ้นจากเครือข่ายระบบอุปถัมภ์เดิม ชีวิตทางเศรษฐกิจของ ชาวบ้านได้มีความหลากหลายมากขึ้นและต้องได้รับการหนุนช่วยจากการตัดสินใจทางการเมือง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ การเมืองเรื่องเลือกตั้งเริ่มขยายตัวสอดคล้องวิถีชีวิตที่ไม่ใช่ชวานา อีกต่อไป การเมืองได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้านไปในช่วงท้าย ความเปลี่ยนแปลงนี้ได้กลายเป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดความตื่นตัวทางการเมืองของชาวบ้าน ชาวบ้านจึงได้เริ่มเล่นการเมืองหลากหลายรูปแบบ สำนึกที่เกิดขึ้นระหว่างการเปลี่ยนแปลงรูปแบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการจัดตั้งทางสังคมนี้ เมื่อผนวกเข้ากับการเมือง การเลือกตั้งที่ขยายตัวอย่างต่อเนื่องส่งผลให้พวกเขากลายเป็น “พลเมือง” ที่มี การตัดสินใจ มาจากประสบการณ์ของพวกเขาเอง จึงเคลื่อนเข้าสู่ความคล้ายคลึงกับสำนึกจากคนชั้นกลาง ในเขตเมืองทั้งหลาย

นอกจากการพิสูจน์ของปฐมพงษ์แล้ว การศึกษาของอานุกาภาพที่กล่าวแล้วข้างต้น ก็ได้เน้นให้เห็นปรากฏการณ์ของความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่สัมพันธ์อยู่กับการเปลี่ยนแปลง ตำแหน่งแห่งที่ของผู้คนในชุมชนและส่งผลโดยตรงต่อการเป็นแรงผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อน เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบเลือกตั้งที่เปิดโอกาสให้ผู้คนมากขึ้นเช่นเดียวกัน

อานุกาภาพ พบว่า เมื่อเกิดการขยายตัวของ การปลูกพืชพาณิชย์จนทำให้แม่แจ่มเป็น “อาณาจักรข้าวโพด” ชาวบ้านแม่แจ่ม พบว่า การก่อสร้างเส้นทางเส้นหลักตัดเข้าสู่ไร่ข้าวโพด ทำให้สามารถขนส่งผลผลิตจากไร่ออกสู่ถนนใหญ่ได้สะดวก ชาวบ้านจึงซื้อรถ ทั้งรถปิคอัพ และรถมอเตอร์ไซด์เพื่อใช้ทุนแรงในการขนส่งข้าวโพดออกจากไร่ รถยนต์เหล่านี้ นอกจาก

ทำหน้าที่ลำเลียงผลผลิตแล้วยังช่วยเพิ่มศักยภาพในการเดินทางแก่ชาวบ้านให้เชื่อมต่อกับโลกภายนอกได้อย่างสะดวกรวดเร็วและง่ายดายอีกด้วย

โครงการก่อสร้างเส้นทางดังที่กล่าวมานั้นถือเป็นการปรับตัวของอปท. ที่เท่าทันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ แม้ปฏิเสธไม่ได้ว่าโครงการที่เกิดขึ้นมีการหวังผลทางการเมืองอยู่ด้วยดังที่ชาวบ้านสะท้อนว่า “หากนายกอบต. คนไหนอำนวยความสะดวกแก่ชาวบ้านจนเห็นผล สมัยหน้าชาวบ้านก็จะเลือกเขาอีก” แต่ขณะเดียวกันอีกด้านหนึ่งก็สะท้อนว่าในยุคนี้ชาวบ้านเลือกที่จะสร้างโอกาสให้ตัวเองโดยการสร้างอำนาจต่อรองกับอปท. เพื่อดึงเอาทรัพยากรที่มีในระบบของอปท. มาใช้อำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตด้วย โดยที่ชาวบ้านได้รวมกลุ่มกันเพื่อสนับสนุนคนของตนขึ้นแข่งการเลือกตั้งระดับองค์การบริหารส่วนตำบลและระดับสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัด

นอกจากการส่งคนของตนเข้าสู่การเมืองการเลือกตั้งแล้ว อาณาภพยังพบว่าท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของแม่แจ่ม ชาวบ้านได้สร้างกลุ่มของชาวบ้านในรูปแบบใหม่ในหลายลักษณะ แต่กลุ่มต่าง ๆ ก็สามารถที่จะเคลื่อนไหวทางการเมือง

นอกเหนือไปจากการเมืองเรื่องการเลือกตั้งเท่านั้น เช่น การสร้างกลุ่มที่เชื่อมต่อกับองค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อแสวงหาเงินทุนในการทำกิจกรรมทางด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ความเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ความเป็น “เมือง” ของชนบทจึงเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อนที่เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนหลายหลากกลุ่มในชุมชนกับพลังเงื่อนไขจากภายนอกชุมชน แม้ว่ามองได้ง่าย ๆ ว่าโครงสร้างพื้นฐานของรัฐ เช่น ถนน ไฟฟ้า เป็นปัจจัยหลักทำความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ชุมชน แต่ในความเป็นจริงการเผชิญหน้าและจัดการกับโครงสร้างพื้นฐานนั้นก็ไม่เหมือนกันในทุกพื้นที่และมีความแตกต่างในเงื่อนไขของพัฒนาการแต่ละชุมชน

ขณะเดียวกัน ความเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ความเป็น “เมือง” นั้น ปฏิเสธไม่ได้ว่าทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระบบอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้านในชนบท เพราะชาวบ้านไม่ใช่เพียง “ชาวนาที่เห็นโลกกว้าง” เท่านั้น หากแต่ได้เปลี่ยนจินตนาการความสัมพันธ์ระหว่างตัวตนของชาวบ้านกับรัฐและสังคมการเมือง ดังที่วิทยานิพนธ์ทั้งสองเล่มได้ชี้ให้เห็นถึงการรวมกลุ่มสร้างปฏิบัติการทางการเมืองในฐานะของ “พลเมือง”

พร้อมกันนั้น การศึกษาวิทยานิพนธ์ทั้งสองเล่มนี้ช่วยให้เข้าใจพลังและข้อจำกัด ในการปรับตัวเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ของชาวบ้านในชนบททั้งทางด้านของการเปลี่ยนแปลง ระบบอर्थพัยสินและการเข้าไปมีส่วนทางการเมืองโดยผ่านการเลือกตั้ง ซึ่งจะเป็นฐานทาง ความรู้ที่สำคัญในการทำความเข้าใจความเป็นเมืองและความเป็นสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ชนบท การศึกษาเช่นนี้จะนำไปสู่การมองเห็นลู่ทางในการปฏิรูปการเมือง การเมืองท้องถิ่น การจัดการระบบอर्थพัยสิน และเป็นการสร้างคำอธิบายใหม่ ที่แตกต่างไปจากงานศึกษา ชุมชนและการเมืองท้องถิ่นที่ผ่าน ๆ มา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการให้แนวทางสำหรับ การสร้างความรู้หรือการวิจัย เกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งในสาขาประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ มานุษยวิทยา ฯลฯ

การค้นพบกระบวนการการเปลี่ยนแปลงจินตนาการจาก “ชาวบ้าน” สู่ “พลเมือง” เป็นจุดเริ่มต้นที่น่าสนใจที่จะศึกษาต่อไปในภายภาคหน้าว่ากระบวนการนี้จะขับเคลื่อน ประชาธิปไตยในพื้นที่ที่ครั้งหนึ่งเรียกกันว่า “ชนบท” ไปทางใด และจะส่งผลโดยรวมต่อสังคม ประชาธิปไตยอย่างไร

อนึ่ง การศึกษาเพื่อเข้าใจความเปลี่ยนแปลงที่สลับซับซ้อนในชนบทจะทำให้เกิด ความเข้าใจที่ลึกซึ้งมากขึ้นต่อความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เพราะหาก ไม่สามารถเข้าใจความเปลี่ยนแปลงในชนบทได้ กรอบการอธิบายความขัดแย้งทางการเมือง ก็คงยังคงอยู่ในลักษณะเดิมอันได้แก่ชาวชนบทตกเป็นเบี้ยล่างถูกรวบงำโดยนักการเมืองและ ผลประโยชน์เฉพาะหน้า

บทสรุป

ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สร้างความเป็นเมืองขึ้นมาในชนบทได้แก่ การปรับเปลี่ยนระบอบของทรัพย์สิน (Regime of Property) จากเดิมที่สังคมชนบทมีระบอบทรัพย์สินที่สัมพันธ์กันอยู่ 4 ระบอบ ได้แก่ ระบอบทรัพย์สินของชุมชน (Community property regime) ระบอบทรัพย์สินของรัฐ (State property regime) ระบอบทรัพย์สินของกึ่งเอกชน (Quasi - Private property regime) และระบอบทรัพย์สินแบบเปิด (Open Access) มาสู่การขยายตัวของระบอบทรัพย์สินเอกชนเต็มรูปแบบ (Private property regime)

ความเปลี่ยนแปลงมาสู่ระบอบทรัพย์สินเอกชน (Private property regime) ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะการขยายตัวของอำนาจรัฐในการรับรองสิทธิเอกชน หากแต่เกิดจากการปรับตัวของชาวบ้านในการเข้าสู่การผลิตสมัยใหม่ซึ่งเป็นการปรับตัวที่วางอยู่บนรากฐานทางวัฒนธรรมเดิมและระบอบทรัพย์สินแบบเดิม

พร้อมไปกับการเปลี่ยนแปลงระบอบทรัพย์สิน การรวมกลุ่มทางสังคมของชาวบ้านก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย กลุ่มทางสังคมลักษณะเดิมที่สัมพันธ์อยู่กับการจัดการระบอบทรัพย์สินกึ่งชุมชนก็เริ่มเสื่อมสลายลงไป กลุ่มทางสังคมลักษณะใหม่ได้กำเนิดขึ้นมา

การรวมกลุ่มทางสังคมแบบใหม่หลากหลายรูปแบบได้สร้างความสัมพันธ์ทางสังคมลักษณะใหม่ที่มีความเสมอภาคและสามารถต่อรองกับอำนาจต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชนได้มากขึ้น และชาวบ้านได้ใช้กลุ่มลักษณะใหม่นี้ในการร่วมเคลื่อนไหวทางสังคมการเมืองที่สอดคล้องไปกับผลประโยชน์ของชุมชนที่จะได้รับ ซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนจากการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งระดับต่าง ๆ ที่เป็นลักษณะของการลงคะแนนที่เป็นกลุ่มก้อนอย่างเด่นชัด

ความเปลี่ยนแปลงทั้งในระบอบทรัพย์สินและการรวมกลุ่มชาวบ้านลักษณะใหม่ได้ทำให้ “ชีวิตประจำวัน” ของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปมาก โดย “ชีวิตประจำวัน” ได้เข้าไปสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับอำนาจรัฐมากขึ้น ซึ่งทำให้เกิดสภาวะการณ์ให้ความหมายต่ออำนาจใหม่ทั้งที่มองเห็นประโยชน์แต่ขณะเดียวกันก็มีความขัดแย้งสูงมากขึ้นตามไปด้วย อันมีผลต่อการเคลื่อนไหวทางสังคมการเมืองในช่วงเวลาที่ผ่านมา

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นในชนบทนั้นได้ส่งผลต่อการเกิดขึ้นของกลุ่มทางสังคมในชุมชนหลากหลายรูปแบบ ซึ่งได้ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยน

ความสัมพันธ์การเมืองระหว่างชาวบ้าน กลุ่มทางสังคม และอำนาจรัฐทั้งท้องถิ่นและระดับชาติ โดยจะเน้นให้เห็นถึงการเมืองการเลือกตั้งของผู้เลือกตั้งในชนบท ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมที่สัมพันธ์แนบแน่นกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

ความเปลี่ยนแปลงในชีวิตประจำวันยังให้ความหมายแก่การดำรงชีวิตของชาวบ้านให้มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกับคนในเมืองในทางอำนาจและสัญญาของการบริโภค ดังจะเห็นได้จากศักยภาพในการบริโภคที่เท่าเทียมกันมากขึ้นได้ทำให้ชาวบ้านเองสามารถเปลี่ยนอัตลักษณ์ตนเองจากชาวบ้านบ้านนอกมาสู่พลเมืองที่เท่าเทียมกัน

การทำทำความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงที่สลับซับซ้อนของชนบทเช่นนี้ จะทำให้มองเห็นทั้งในส่วนพลังของชนบทเองในการปรับตัว ขณะเดียวกันก็จะนำไปสู่ความเข้าใจความขัดแย้งทางการเมืองอันเกิดจากการเคลื่อนเข้าสู่สังคมเมืองและความเป็นสมัยใหม่ได้ชัดเจนมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ และคณะ. (2555). **โครงสร้างอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกิจการยุติธรรมในฐานะเลขานุการ คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.).
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2555). **การปรับระบบการเมือง ตอนที่ 1 - 4**. สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2555. จาก <http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2008q3/2008august25p8.htm>.
- ปฐมพงศ์ มโนหาญ. (2555). **การเมืองเรื่องการเลือกตั้งบนวิถีความเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบท (ปี พ.ศ. 2520 - 2554) : กรณีศึกษา ตำบลบ้านตู อำเภอมืองจังหวัดเชียงราย**. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์โครงการวิจัยมหาบัณฑิต สกว.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2555). **“พัฒนาการจิตสำนึกและขบวนการทางการเมืองของชาวเลื้อแดงในจังหวัดเชียงใหม่”**. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2555. จาก <http://www.prachatai.com/node/36827>.

- วัฒนา สุกัณศีล. (2555). จากการเมืองของรากหญ้าสู่ประชาธิปไตย 100%, เอกสาร
ประกอบการประชุมเสนอผลงานวิจัยการสำรวจประชาธิปไตยหมู่บ้านในเขต
จังหวัดเชียงใหม่และลำพูน. สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2555. จาก [http ://
www.soc.cmu.ac.th/web/annual-report55.PDF](http://www.soc.cmu.ac.th/web/annual-report55.PDF).
- สมชัย ภัทรธรรณันท์ และอัญชลี มณีโรจน์. (แปล). (2555, กรกฎาคม - ธันวาคม).
การเมืองของสังคมหลังขานา : เงื่อนไขการก่อตัวของคนเสื้อแดงในภาคอีสาน.
ในฟ้าเดียวกัน. 10 (2). 76
- อภิชาติ สถิตนิรมัย นิติ ภควัฒร์พันธ์ ยุกติ มุกดาวิจิตร. (2555). ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย.
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส).
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2548). “ระบอบทรัพย์สินในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย”
ในประวัติศาสตร์ความคิดไทยกับแนวคิดชุมชน. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดี
ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พลังสีแดง : การจัดตั้งของภาคการผลิตไม่เป็นทางการ. สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2555.
จาก [http :// ตอนที่ 1 - 3 www.prachatai.com / node / 28647v](http://ตอนที่1-3www.prachatai.com/node/28647v).
- อานุกาภ นุ่นสง. (2556). ความเปลี่ยนแปลงในชนบทภาคเหนือ : ศึกษาการจัดการ
สมบัติชุมชนของ “ชุมชน” และ “หย่อมบ้าน” อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ. 2500 – 2550. เชียงใหม่ : ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Andrew Walker. (2010, 19 May). “Thailand’s Farmers have Stood Up”,
Wall Street Journal.
- Attachak Sattayanurak. (2004). *Property Regime in Rural Northern Thailand*.
Doctoral Thesis, Graduate School of Economics. Nagoya University.
- E.J. Hobsbawm, “The Social function of the Past : Some questions”.
www.past.oxfordjournals.org.
- (1998). “From Social History To History of Society”.
On History, London : Abacus,

Michael Kelly Connors. (2007). **Democracy and National Identity in Thailand**,
Chiangmai : Silkworm Book. pp. 7 - 15.

Narumon Thabchumpon and Mccargo Doncan. (November / December 2011).
“**Urbanized Villagers in the 2010 Thai Redshirt Protests**”, *Asian
Survey*, 51 (61). 65